

труды К. Широцкого, П. Клепатского, Г. Коваленко, Т. Ганко, "Записки Українського наукового товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині". Проведено сравнение концептуальных подходов отечественных историков начала XX в. с позициями современной исторической науки в трактовке актуальных вопросов истории Украины.

This article continues the author's research on the problem of prohibiting book prints in Soviet Ukraine. The intelligence deals with the books that were extracted from

the book-work on the history of Ukraine, published during the years 1918—1919. The author analyzes the content of the essay devoted to the Ukrainian hetmans, the scientific discoveries of K. Shirotsky, P. Klepatsky, G. Kovalenko, T. Ganko, the notes of the Poltava Scientific Society for Research and Protection antiques and art. The author compares the conceptual approaches of domestic historians of the early twentieth century. with the positions of modern historical science in the interpretation of topical issues of Ukrainian history.

Надійшла до редакції 13 березня 2018 року

ЗА РУБЕЖЕМ

УДК 378.147:02](430)

Георгій Богданов,
здобувач КНУКіМ (ФРН)

Підготовка бібліотечних кадрів у Німеччині

Дослідження має міждисциплінарний характер і проведено на стику теорії та історії бібліотечної освіти, професіології та педагогіки. Об'єктом вивчення є процес зародження та подальшої розбудови системи бібліотечної освіти в Німеччині, починаючи від XIX ст. й до сьогодення, коли за умов стрімкого розвитку освітнього процесу впроваджується нова система кваліфікацій. Наведено результати досліджень із питань типології кадрів, їх професійних завдань та проблем інтеграції на ринку праці.

Ключові слова: бібліотека, фахова бібліотечна освіта, університетська освіта, підготовка кадрів, кваліфікації Bachelor та Master, Німеччина.

Професійна освіта у бібліотечній сфері отримала розвиток лише наприкінці XIX століття, коли 1893 р. уряд Пруссії видав указ щодо потреби розроблення змісту фахової підготовки наукових бібліотекарів та програми їх подальшого навчання. Згідно з цим документом, випускники університетів, які прагнули здобути фах бібліотекаря, мали отримати визначений рівень профільної підготовки. У 1905 р. було розроблено загальну регламентацію, а також видано указ баварського уряду щодо структури референдаріату, який упродовж наступних десятиліть визначав методику професійної підготовки наукових бібліотекарів. У 1909 р. розпочалася підготовка бібліотечних працівників середньої ланки, а в 1914-му — засновано першу бібліотечну школу в Лейпцизі [6, с. 70; 9, с. 38—39].

Від 1914 і до 1970-х рр. підготовка фахівців у галузі бібліотекознавства здійснювалася не лише в державних, а й у приватних профільних навчальних закладах. Після Другої світової війни, за часів існування двох німецьких держав, розвиток бібліотечної освіти в Західній Німеччині відбувався надто гетерогенно з огляду на специфіку й рівень розвитку регіонів.

Упродовж останніх десятиліть до змісту профільної освіти в галузі бібліотечної справи було введено такі теми й цикли, як бібліотечний менеджмент, використання Інтернету та банків даних, розкриття змісту ЗМІ, стратегії пошуку інформації, комунікаційні та інформаційні технології, маркетинг, економіка та організація діяльності підприємства, сервіс та обслуговування, а також вивчення ринку літератури та ЗМІ [6, с. 70]. Після трирічного профільного навчання випускники можуть працювати не лише в бібліотеках, а й в архівах, інформаційних та документаційних установах загального й медичного профілю, в окремих випадках — в торговельно-промислових палатах, органах місцевого самоврядування чи земельних урядах [6, с. 72]. У табл. 1 представлено структуру бібліотечної освіти в сучасній Німеччині.

Навчання у професійних школах чи коледжах охоплює 5 основних напрямів підготовки, які, зі свого боку, складаються з 13 профільних модулів [2, с. 18]:

1. Шляхи отримання власної професійної освіти.
2. Засвоєння компетенцій у галузі ЗМІ.
3. Придбання примірників ЗМІ різних типів та видів.

4. Облік та розкриття змісту.
5. Інформування та навчання користувачів.
6. Опрацювання фондів.
7. Пошук специфічної інформації в ЗМІ.
8. Пошук, опрацювання та надання у користування інформації та ЗМІ.
9. Створення та впорядкування інформаційних служб.
10. Засвоєння методики пошуку інформації в ЗМІ та її подальшого використання.
11. Консультування користувачів (клієнтів).
12. Кооперація внутрішніх та зовнішніх партнерів.
13. Застосування стратегій маркетингу, зокрема галузевого.

Особа, що отримує фахову освіту в галузі бібліотечної справи, має опанувати низку вмій і навичок, зокрема:¹

1. Застосовувати допоміжні засоби під час придбання примірників ЗМІ різних типів та видів, їхньої класифікації, інвентаризації та надання у користування.
2. Застосовувати іншомовні фахові поняття й терміни в межах комунікаційного процесу.
3. Організувати внутрішню діяльність установи.
4. Застосовувати відповідні засоби організації виробництва.
5. Знати правила та методику формального розкриття змісту ЗМІ.

Таблиця 1

Загальна структура бібліотечної освіти в сучасній Німеччині

Місто	Навчальний заклад	Спеціалізації та кваліфікації
Берлін	Університет ім. В. Гумбольдта: кафедра бібліотекознавства та інформаційних наук	Бібліотечні та інформаційні науки (Bachelor; Master, підготовка та захист дисертації) (заочна форма підготовки)
Дармштадт	Вищий навчальний заклад: фах "ЗМІ: інформаційні науки та інженерія"	Інформаційні науки; інженерні науки (Bachelor, Master)
Гамбург	Вищий навчальний заклад прикладних наук: відділ інформації	Бібліотечний та інформаційний менеджмент (Bachelor); інформаційні науки та менеджмент (Master)
Ганновер	Спеціалізований ВНЗ: факультет ЗМІ, інформації та дизайну; відділ інформації та документації	Інформаційний менеджмент (Bachelor); Інформаційний менеджмент, менеджмент у галузі знань (Master, подальша освіта)
Кельн	Спеціалізований ВНЗ: факультет інформаційних та комунікаційних наук: кафедра інформаційних наук	Бібліотекознавство (Bachelor); бібліотечні та інформаційні науки (Master)
Лейпциг	Вищий навчальний заклад техніки, економіки та культури: факультет ЗМІ	Бібліотечний та інформаційний менеджмент, інформаційні науки (Bachelor, Master)
Мюнхен	ВНЗ громадського управління та правосуддя: фах "Архівна та бібліотечна справа"	Дипломований бібліотекар наукових бібліотек; дипломований архіваріус
Потсдам	Спеціалізований ВНЗ	Бібліотечний менеджмент (Bachelor), інформація та документація (Bachelor); інформаційні науки (Master); архівна справа (Master)
Штутгарт	Спеціалізований ВНЗ: факультет інформації та комунікації	Бібліотечний та інформаційний менеджмент (Bachelor, Master)

Відповідно до рівня профільної освіти в більшості наукових бібліотек, а також у великих публічних бібліотеках розроблено ієрархію кадрів, що складається з 4 рівнів, кожен із яких визначає спектр завдань співробітників [3, с. 41]:¹

1. Працівники бібліотек, що не мають фахової бібліотечної освіти. До цього рівня належать особи, що відповідають за розміщення на полицях замовлених книжок та ЗМІ, їх перевірку, розставлення, догляд тощо, а також надсилання пошти чи повідомлень.

2. Працівники, які виконують завдання середнього рівня складності. Ці обов'язки потребують професійної освіти та охоплюють процеси опрацювання видань, інвентаризації, надання простих бібліографічних довідок, а також каталогізацію, книговидачу та міжбібліотечний абонемент (МБА), ознайомлення читачів із правилами користування бібліотекою, керівництво невеликими (галузевими) відділами.

3. Працівники, які закінчили спеціалізований вищий навчальний заклад (6—8 семестрів, у тому числі 6—12 місяців практики). Можуть виконувати такі види бібліотечної діяльності [3, с. 42]:

- формування фондів;

- каталогізація фахової літератури та окремих видів фахових видань за формальними ознаками (назва, алфавітний порядок), створення бібліографічного опису;
- предметизація (не вузькопрофільна);
- надання комплексних бібліографічних довідок;
- підготовка бібліографії чи інформаційних матеріалів;

- пошук інформації в банках даних;
- навчання користувачів;
- створення банків даних, інтернет-сторінок і мереж;
- керівництво окремими групами, секціями, галузевими бібліотеками або бібліотеками общин, невеликих та середніх міст.

4. Бібліотекарі, які отримали університетську освіту, або особи, котрі навчались у бібліотечних чи інших спеціалізованих вищих навчальних закладах та здобули кваліфікацію *Master* (раніше — науковий бібліотекар).

Типовими завданнями бібліотекарів, що отримали кваліфікацію *Master* (найчастіше *Master of Arts*), є [3, с. 43; 8, с. 80]:

- менеджмент вищої ланки;
- управління фондами;
- добір та розкриття змісту фахової літератури, пошук замовлень;
- розвиток тезаурусів та класифікацій;

¹ Уривок з програми другого року навчання.

- надання довідок і консультацій;
- передача інформаційної компетенції (зокрема й міжкультурної);
- координування внутрішньої та зовнішньої структури;
- планування та кооперація діяльності в галузі інформаційних технологій (так званий менеджмент електронних ресурсів);
- громадська й культурна робота.

Профільна підготовка бібліотечних кадрів із наданням кваліфікації *Master* триває 10—11 семестрів, а підготовка фахівців на рівні *Bachelor* — 6—7 семестрів. Протягом 2004—2007 рр. рівень підготовки *Bachelor* повністю замінив традиційну кваліфікацію "дипломований бібліотекар", яка залишилася лише складником дуальної освіти управлінського профілю в Баварії [7, с. 877].

До типових завдань бібліотекарів, що мають кваліфікацію *Bachelor*, належать [8, с. 80]:

- менеджмент середньої ланки;
- розкриття та перевірка фондів;
- служби регулярної реєстрації повідомлень у блогах тощо, надсилання відповідей електронною поштою тощо;
- МБА;
- системна адміністрація;
- передача інформаційної компетенції;
- громадська та культурна робота;
- менеджмент електронних ресурсів.

Працевлаштування випускників, що отримали кваліфікацію *Bachelor* чи *Master* залежить від статусу, спеціалізації та фінансового стану бібліотеки [6]. У сфері громадської діяльності на рівні федерації, земель та общин особи, котрі мають кваліфікацію *Bachelor*, можуть отримати посаду службовця.

Подальша освіта в галузі бібліотечної та інформаційної діяльності є (під-)галуззю бібліотечного менеджменту та складається з низки теоретичних і практичних занять, що відбуваються в навчальному закладі та бібліотеці й мають на меті насамперед підвищення компетенції персоналу. До установ, які надають можливість отримати подальшу бібліотечну освіту, належать [6, с. 73]:

- спілки (Німецька бібліотечна спілка, Професійна спілка працівників бібліотек та інформаційних установ, Спілка німецьких бібліотекарів) та їх регіональні філії;
- централізовані регіональні центри надання послуг і компетенцій;
- державні, університетські й земельні бібліотеки;
- вищі навчальні заклади (у тому числі спеціалізовані), які мають відповідні напрями підготовки;
- фахові державні та церковні бібліотеки;
- бібліотеки великих міст;
- міністерства й відомства (банк даних із питань подальшої освіти, портал e-teaching.org та ін.);
- торговельно-промислові палати, які дають змогу визначити професійну придатність особи до навчання;
- ТОВ "Книгарня в Ройтлінгені" — підприємство у сфері послуг, об'єктом діяльності якого є переважно публічні бібліотеки (так званий ekz-Bibliotheksservice);

— економічні підприємства, а також фонди, приватні установи, товариства та спілки в галузях освіти та культури.

У межах цієї специфічної форми безперервного навчання вирізняють такі напрями підготовки [3, с. 44; 4, с. 252]:

1. Дворічний бібліотечний референдаріат: 2 роки практики в бібліотеках паралельно з відвідуванням теоретичних семінарів в Університеті ім. Гумбольдта в Берліні або 2 роки теоретичного навчання та практики в Баварській бібліотечній школі, яка пропонує таку структуру підготовки:

- вступна частина (2 тижні);
- 12 місяців практичної діяльності;
- 11,5 місяців теоретичної підготовки.

Згідно з угодою про підготовку управлінських кадрів, визначені бібліотеки (Бібліотека Бундестагу, Державна бібліотека Пруської культурної спадщини, бібліотека Іберо-Американського інституту), а також установи з питань працевлаштування окремих земель (Шлезвіг-Гольштейн, Нижня Саксонія, Саарланд, Рейнланд-Пфальц, Баден-Вюртемберг) відряджають своїх референтів на період теоретичної підготовки до Баварської бібліотечної школи [4, с. 253].

До завдань, які фахівці мають виконувати в межах цього рівня підготовки, належать:

1.1. Загальні завдання:

- добір дослідницької літератури та видань із визначених фахів;
- розкриття змісту видань;
- надання довідок;
- опрацювання джерел фахової інформації.

1.2. Специфічні завдання: наукове опрацювання особливих фондів (рукописів, інкунабул, стародруків, карт, музичних творів чи творів східноєвропейських, східних та східноазійських літератур). Такі завдання покладено на керівників великих відділів, наукових і громадських бібліотек чи бібліотечних систем.

1.3. Завдання в галузі планування та розвитку: розроблення концепцій розвитку фонду, розвиток статуту / правил користування та класифікацій, планування та технічне забезпечення електронних послуг.

2. Волонтерство: 2 роки практичного навчання в конкретній бібліотеці з одночасним відвідуванням теоретичних семінарів.

3. Післядипломне заочне навчання в Інституті бібліотекознавства та інформаційних наук при Університеті ім. Гумбольдта в Берліні. Передумовою допуску до дворічного навчання, яке зазвичай розпочинається в зимовому семестрі, є закінчена вища освіта з будь-якого фаху.

Серед німецьких вищих навчальних закладів, що надають можливість отримати подальшу освіту в галузі бібліотечної та інформаційної справи, варто виокремити спеціалізований ВНЗ Кельну, навчання в якому триває 3 семестри та розпочинається щороку в літньому семестрі (табл. 1). Передумовами допуску до навчання є закінчена університетська освіта (не менше 8 семестрів), наявність свідоцтва щодо проходження практики або професійної діяльності в галузі бібліотечної справи, документації чи інформаційних наук (щонайменше 6 місяців).